
СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 18 квітня 2023 р.

Прорецензовано: 3 травня 2023 р.

Прийнято до друку: 5 травня 2023 р.

e-mail: a_zvjagina@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-6833>

e-mail: eipototskaya73@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7635-5129>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-17(85)-118-121

Звягіна Г. О., Потоцька О. І. Музикалізація “Ноктюрну b-moll” Ю. Косача та “Спраги музики” В. Петрова (Домонтовича). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 118–121.

УДК: 821.161.2-3.09. Косач

Звягіна Ганна Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет
Потоцька Олена Іванівна,
кандидат біологічних наук, доцент,
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

МУЗИКАЛІЗАЦІЯ “НОКТИОРНУ B-MOLL” Ю. КОСАЧА ТА “СПРАГИ МУЗИКИ” В. ПЕТРОВА (ДОМОНТОВИЧА)

Стаття присвячена дослідженню явища музикалізації двох новел: “Ноктюрн b-moll” Ю. Косача та “Спрага музики” В. Петрова (Домонтовича). Відзначено, що обидва досліджені автори стали засновниками мистецького українського руху (МУРу). Це організація українських письменників-емігрантів, заснована у Німеччині 1945 року. Мала проза, що переважала у згаданий період, відрізнялася різноманітністю тем і художніх прийомів. Завдяки порівняльному аспекту визначено спільні та відмінні модерні тенденції. Серед них фрагментарність, розщеплення світу на зорові, у тому числі кольорові, графічні та запахові відчуття. Відзначена фіксація героями окремих деталей інтер'єру, одягу, зовнішності інших персонажів; метод кінонапливу. Серед лінгвістичних особливостей зустрічаємо у новелі Косача пряму мову та невласне пряму мову. У новелі Домонтовича переважає непряма мова. Приділено увагу визначенню джерел музичності творів зазначених авторів. Виділено способи відображення музики у творах. Розглянуті новели Косача та Домонтовича мають органічне поєднання музично-теоретичних позицій із поглядами письменників на літературу. Тенденція до музикалізації відображена у назві; у фрагментах, що інтерпретують слухання чи виконання музики, використано запозичені елементи “музичності” (у Домонтовича) та певному підтексті. У Косача музика формує дійсність, замінює слова та вчинки, а також виражає емоції. Зроблено висновок, що однаковим в обох авторів є постійне обговорення музики. Зазначено ставлення до неї як чогось священного, сакрального, незбагненого до кінця людьми.

Ключові слова: музикалізація, ноктюрн, потік свідомості, непряма мова, невласне пряма мова.

Hanna Zviahina,
Candidate of Philological Sciences,
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University
Olena Pototska,
Candidate of Biological Sciences, professor assistant,
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University

MUSICALIZATION OF THE NOVEL “NOCTURNE B-MOLL” BY Y. KOSACH AND “THIRST FOR MUSIC” BY V. PETROV (DOMONTOVYCH)

The article is devoted to the musicalization of the novel “Nocturne b-moll” by Y. Kosach and “Thirst for Music” by V. Petrov (Domontovych). It was noted that both the studied authors became the founders of the Artistic Ukrainian Movement (MUR). This is an organization of Ukrainian émigré writers, founded in Germany in 1945. Small prose, which prevailed in the mentioned period, was distinguished by a variety of themes and writer techniques. Common and distinctive modern trends are defined using the comparative aspect. For example, fragmentation, the splitting the world into visual sensations, including color, graphic and olfactory, fixation by the characters of individual details of the interior, clothing, and appearance of other characters, film coating method. Among the linguistic features, we find direct speech and improper direct speech in Kosach novel, and indirect speech in Domontovych novel. Attention is paid to determining the sources of musicality of the works of the specified authors. Ways of displaying music in works are highlighted. The considered novels of Kosach and Domontovych have an organic combination of musical and theoretical positions with the views of the writers on literature. The tendency towards musicalization is reflected in the title, borrowed elements of “musicality” are used in fragments interpreting listening or performing music (in Domontovych) and a certain subtext. For Kosach, music shapes reality, replaces words and actions, expresses emotions. It was concluded that the constant discussion of music is the same in both authors. The authors treat it as something sacred, completely incomprehensible to people.

Keywords: musicalization, nocturne, stream of consciousness, indirect speech, improper direct speech.

Українська література ХХ століття багата на особистості, чия автобіографія і творчість досі викликають суперечки у дослідників. Такими постатями є митці, що творили в один і той же час, на зламі епох, і чия автобіографія може стати основою для пригодницького роману. Це Юрій Косач та Віктор Петров (Домонтович).

Літературний процес 1940-х років в еміграції сформувався в несприятливих умовах. Період репресій в радянській Україні, жакливі події Другої світової війни, вимушена еміграція змусили багатьох митців звернутися до проблем гуманізму та екзистенціалізму. На слушну думку С. Луцій, “неотрадиціоналізм еміграційної прози зумовлений необхідністю національного та індивідуального самозбереження в умовах еміграції, тоді як модернізм – прагненням пришвидшити інтеграцію української літератури в європейський культурний простір” (Луцій, 2012: 13).

Видатною сторінкою української еміграційної літератури 1945-1948 рр. стала модерна творчість Віктора Домонтовича та Юрія Косача. Цікавим є той факт, що “мала” проза В. Домонтовича була написана в період МУРу, саме тоді (у 1946 р.) окремою книжкою при часописі “Наше життя” вийшла друком і новела Ю. Косача “Ноктюрн b-moll”. Після прочитання твору Ю. Шевельов першим назвав його “музично-настроявим” (Шевельов, 1998: 172). Власне, так само можна охарактеризувати і новелу “Спрага музики” В. Домонтовича.

С. Шер у монографії “Вербальна музика в німецькій літературі” (Шер, 1968) розрізнив три способи репрезентації музики в літературі, серед яких виділяємо *вербальну музику*, у якій відтворюється музичний художній світ, передається специфіка музичного переживання.

На взаємозв’язок літератури та музики вказував Е. Форстер. Сприймаючи музику як найвище і найдосконаліше мистецтво, у праці “Аспекти роману” літературознавець аргументував необхідні зміни у жанрі модерного роману (Форстер, 1981: 10). Зокрема, йдеться про тенденцію до музикалізації творів.

Наприкінці ХХ століття Вернер Вольф став одним із основних теоретиків інтермедіальних кореляцій. Автор розглядає зокрема інтермедіальну імітацію (музикалізацію художньої літератури, програмну музику). Спираючись у нашому дослідженні на визначення цього поняття у працях В. Вольфа (Вольф, 1999) та аналогічне польського дослідника А. Геймея.

Юрій Косач перебував у центрі дослідження сучасників – Б. Бойчука, В. Державина, Д. Донцова, Г. Костюка, У. Самчука, О. Тарнавського Ю. Шевельова. Проблематику та образи його творів проаналізовано Л. Бурчинською, М. Гнатишаком, М. Голубцем, С. Гордінським, О. Дніпровським, Л. Нигрицьким, Б. Черногорою.

До аналізу малої прози В. Петрова звертаються О. Бенюк, О. Боярчук, М. Васків, Л. Ікітян, Ю. Ковалів, Н. Лобас, О. Любенко, С. Матвієнко, А. Муқан, О. Сайковська, О. Романенко та ін. Оповідання «Спрага музики» присвячені розвідки Ю. Шереха та написана на її основі Н. Лисенко-Ковальової.

Розглядаючи явище музикалізації творів, зокрема “малих” жанрів, таких, як новели, цікавим є порівняння ролі музики у авторів, що творили у той самий час і за тих самих історичних обставин. Тож метою нашої розвідки є способи репрезентації музики у новелі В. Домонтовича “Спрага музики” та Ю. Косача “Ноктюрн b-moll”. Відповідно до мети дослідження, ставимо перед собою ряд завдань: – визначити джерела музичності творів зазначених авторів; – розглянути ті обставини, за яких склався ідіостиль В. Домонтовича та Ю. Косача досліджуваного періоду; – дослідити способи музикалізації розглянутих новел та специфічні для авторів особливості; – виділити ознаки творів як модерних.

Мистецький український рух – організація українських письменників-емігрантів, утворена в Німеччині (м. Фюрт) 1945 року. МУР об’єднав різних за віком і світоглядом людей. Підсумовуючи діяльність українських еміграційних поетів та прозаїків 1945-1948 рр., С. Павличко слушно зауважила, що “інтелектуальної інтенсивності і продуктивності МУРу вже ніколи не досягло жодне творче об’єднання українських письменників на Заході” (Павличко, 1997: 278).

В. Домонтович та Ю. Косач стали разом із іншими письменниками засновниками та активними учасниками цього об’єднання, а їхні твори – рупором політичних та літературних поглядів. Серед виданої прозової продукції, створеної у названий період, в кількісному співвідношенні переважали оповідання та новели. Мала проза вирізнялася як жанровим, так і стильовим та тематичним розмаїттям.

Музикалізація розглянутих новел означає органічне поєднання музично-теоретичних позицій із поглядами письменників, які займалися музичним мистецтвом. Очікування музики-любові з боку поета й закономірність її зустрічі в особі піаністки – тема фрагмента біографічної новели (за жанровим визначенням В. Домонтовича) “Спрага музики”, з підзаголовком “Бенвенута й Райнер Марія Рільке”. Тематику її влучно визначив Ю. Шевельов: з історії “одержимості музикою, проєктованою на кохання”, автор зробив новелу “про почуття через музику, про чудо оновлення людської душі в зустрічі з іншою душею” (Шевельов, 1998: 33).

Обидві розглянутих новели містять музичну тематику вже у назві, при цьому у творі Косача трактувати її можна у кількох значеннях, оскільки ноктюрн у своєму канонічному вигляді є породженням романтизму, в мистецькій системі якого образ ночі означив час роздумів, мрій та меланхолії. Та й сама новела починається з виконання музики. Автором музичного твору з аналогічною назвою є Ф. Шопен, але розкрити задум автора точно важко, оскільки b-moll також є вказівкою на тональність, що означає пониження тону.

На слушну думку Л. Назаревич, для модерністських творів характерна втрата цілісності, лінійності, набуття рис мозаїчності, фрагментарності (Назаревич, 2008: 7). Для головної героїні новели “Ноктюрн b-moll”, Роми, світ розщеплюється на відчуття: звукові, кольорові, графічні, запахові: “В цій теплій, аж душній кімнаті скрипіла долівка. Матовий паркет, брунатні стіни відбивали шерех, репродукували кинені давно голоси, скравки речень, віддихів. Ромі здавалось, що вони не самі, але ні, вони були такі самі й ця рапсодія й вино, шарлат вина. Вона вловила запах троянд, що стояли в вазі” (Косач, 2003: 174).

У новелі ж Домонтовича у фрагментах, що інтерпретують слухання чи виконання музики, використано такі запозичені елементи “музичності”: контрапункт, наростання динаміки вислову, наявність кульмінаційних зон, пошкваллення темпу вислову і завершення за рахунок акумуляції коротких речень: “Піаніно здригнулося. Повний і теплий згук, немов м’яким світлом, наповнив кімнату. Бенвенута грала Генделя, мелодію просту й ясну. Тоді арію з Баха. Їй здавалося, що не треба було настрашувати Рільке потоком акордів надто могутніх... І завжди, між двох речей, у кімнаті згучав спів дрозда, голос

весни, що народжується. Коли піаніно замовкло, було вже темно. Дрізд більше не свистів. Панувала довга мовчазна тиша” (Домонтович, 2017: 312).

Розщепленням обумовлена і мова твору – інверсійна, з послабленими логічними зв'язками між реченнями та їх елементами, з нанизанням слів і словосполучень, з еліптичними реченнями: “Підійшов до радіо, увімкнув, бачила спину його, в сірому з червоними смужками, кремовий колір сорочки й на тім’ї ледь-ледь видний промінь лисини. В білявому волоссі він терявся. Озвася Берлін, уривок пісні...” (Косач, 2003: 173); “Вона не міркувала. Нічого не зважувала. Ні над чим не замислювалась. Навряд чи вона усвідомлювала, до кого вона пише” (Домонтович, 2017: 308).

Імпресіоністичне бачення героїнею новели навколишнього світу використано Косачем для створення ефекту присутності автора на місці висвітлюваної події, який знає і звертає увагу на точність і конкретність: “В кімнаті було зовсім темно – не було навіть кремової смуги, синіла лиш тафля й апарат повторював безглуздий шифр: “11-13-43-48, повторюю: 11-13-43-48...”” (Косач, 2003: 174).

Виявом модерного прийому потоку свідомості в обох новелах постійна фіксація героїнями окремих деталей інтер’єру, одягу, зовнішності інших персонажів: “День і ніч ходять. Цей хлопець із закопченими губами не столяр, бачила його вчора в ресторані, кельнер. Він кидатиме гранату, напевно” (Косач, 2003: 181); “Немов крізь густий туман, вона побачила перед собою велику кімнату. В кутку біля вікна на письмовому столі горіла невелика робоча лампа під зеленим абажуром, – єдине освітлення в цій кімнаті” (Домонтович, 2017: 309). Таке використання прийому потоку свідомості “...дає змогу авторові створити зовнішню та внутрішню напругу, посилити динаміку подій, показати переплетіння уривчастих ниток свідомості” (Мукан, 2020: 127).

Характерний для модерних творів метод кінонапливів, монтажу та зміни кадрів характерний лише для новели Ю. Косача. Першим його помітив у творі і зазначив у критиці Юрій Шерех: “...засоби кінових “напливів”, швидкого переміщення планів і монтажу їх, перескоків дії, ефектів прожекторного, так би мовити, освітлення, дають змогу динамічно вихоплювати то одну, то другу частину цілоти, створюючи враження швидкого руху...” (Шерех, 1998: 225-226): “Декілька вулиць далі, декілька вулиць у прозолоті грудневого дня. Галич на штахетинах міського саду, а голий, безголовий пам’ятник, цоколь, посічений кулями, дзвінки grindжолят. “Ми призначили остаточний термін на завтра, незалежно від вас” (Косач, 2003: 180).

Серед лінгвістичних особливостей зустрічаємо у новелі Косача й пряму мову: “Що ви думали, дитино?” Поклав свою руку на її. Була суха й гаряча” (Косач, 2003: 176). У мову автора плавно проникає невластива пряма мова героїні Роми: “Рома перестала вірити в любов, у весну, що неодмінно прийде, навіть у день, ця ніч нехай була б, нехай, нехай — тільки не знати, тільки нічого не бачити, тільки слухати й западатись у темінь, плисти з баркою, колихатись” (Косач, 2003: 182).

У новелі Домонтовича вживання непрямої мови є значно менш частотним, наприклад її зустрічаємо у листі головної героїні до Рільке: “... і в цій чудесній присвяті Ви кажете, що ця книга належить їй, бо ніхто не здібний полюбити “Історії доброго Бога” більше, як вона” (Домонтович, 2017: 306).

Тенденція до музикалізації виразно проникає в обидві новели. Характери дійових осіб показано через їхні музичні смаки та уподобання: “Я міг би заробляти добрі гроші скрипкою, – посміхнувся він, скінчивши. – Коли ми програємо війну, я виїду до Аргентини й буду робити кар’єру скрипаля” (Косач, 2003: 173). Характер Гельмута поглиблюється завдяки таланту до музики, і тим глибшим виступає контраст між талановитим музикантом і нацистським офіцером, який не має сумнівів і жалю. Автор походить із славетної династії Драгоманових-Косачів і має класичну освіту, окрім того, виховується у такій талановитій родині, має хороші знання теорії та особливостей виконання музики. У Косача головний герой виконує як класиків – Шопена, так і представників імпресіоністичного напрямку – Моріса Жозефа Равеля. Сам автор вустами Гельмута робить висновок про німецький характер, що “несе в собі Шіллера й Бетговена”.

Музична радіохвиля, яку слухають герої, є тим фоном, на якому відбуваються події у новелі. Проте тиражоване масове виконання музики є для Гельмута другорядним. Він просить: “поставте Будапешт, яку-небудь малярську дурницю... А, Ліст, рапсодія” (Косач, 2003: 174) (тут твір на мотиви народних “низких” мелодій). На думку І. Драча, “поперемінне звучання скрипки та радіо символізує конкуренцію між “елітарними” й “масовими” медійними каналами в тексті” (Драч, 2012: 65). Автор пропонує такі пари, утворені з міста і типової для нього музики: Берлін – дитячий церковний хор, Відень – Штраус, Варшава – Шопен, Будапешт – Ліст, Москва – Чайковський.

Тенденція до музикалізації новели виявляється у найдраматичнішому моменті твору – розстрілі прихожан і священика, що супроводжується звуками органа, “громом і гудінням” (Косач, 2003: 180). Саме урочистість і глибина звучання цього інструмента дозволяє передати усю глибину людської трагедії, доповнити музикою усе те, що не передати словами.

У колі музичних зацікавлень героїв В. Домонтовича домінує класико-романтичний фортепіанний репертуар (Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель, Д. Скарлатті, Р. Шуман), саме його виконує Бенвенутта. Класичні мелодії відтіняє спів дрозда як голос природи, весни, що наближається. Для Рільке саме музика змінює внутрішній світ людини. Через своїх героїв Домонтович говорить про виконання музики як “літургісату” (жертвопринесення) для безсмертного духа. Головний герой новели, Рільке, розчиняється у музиці повністю: “Я не бачив музики, я сидів у сусідній кімнаті, і тоді я відразу відчув, що світ зникає, що він дедалі більше перетворюється в плин, і це було для мене щастя, яке я сприйняв без зусиль, я був сповнений почуттям, цілком розчинений у музиці” (Домонтович, 2017: 312). Музика для нього – це найбільше щастя. Зацікавленість музикою самого Домонтовича проявляється у практично всіх його творах через “музичні” образи героїв та музичну структуру творів.

Отже, еміграційна проза періоду МУРу виразно засвідчила, що українська література за характером жанрово-стильового розвитку не лише продовжила кращі традиції 1920-х років, а й досягла якісно нового художньо-естетичного рівня (Луцій, 2012: 15). Сфера музики виразно позначилася на творах “малих” жанрів цього періоду, виявляючись тенденцією до музикалізації новел. Обидва розглянутих твори мають виразну тяглість до музики завдяки назві, структурі (у Домонтовича) та певному підтексту, важливого для руху подій та характеристики героїв. У Косача музика формує дійсність, замінює слова та вчинки, виражає емоції. В. Домонтович у своєму творі розкриває уявлення про музику як мистецтво особливе, мова відтворює афективний стан персонажів, пов’язаний з музикою та коханням, адже саме вона стає поштовхом до почуття закоханості, змінює життя героїв.

На думку дослідників, текст твору розпадається на умовний музичний супровід, дії персонажів та лібрето (Драч, 2012: 69) Навіть зв'язок між непов'язаними цитатами виникає через плетиво текстури, яка дотримується музичних принципів поєднання (Маценка, 2012: 39). Виконання музичних творів у новелі Домонтовича є сигналом зміни стилю з класичної оповіді на еспресіоністичне нагромадження. Незмінним в обох авторів залишається постійне обговорення музики, її виконання і впливу, ставлення до неї як чогось священного, сакрального, незбагненого до кінця людьми. Таким чином, тенденція до музикалізації творів зберігається в ідіостилі обох авторів як у цілком традиційному модерному руслі, так і відмінному вигляді, оскільки музика проявляється по-різному у Косача та Домонтовича.

Попри певну дослідженість діяльності учасників МУРу цікавим у подальших дослідженнях бачиться визначення невисвітлених моментів у творах або порівняльна характеристика ідіостилу авторів, оскільки багато у чому на ньому позначилося походження письменників та їхні погляди на літературу.

Література:

1. Домонтович В. Спрага музики. Київ : Комора, 2017. 448 с.
2. Драч І. На перехресті мистецтв: жанрові особливості “Ноктюрну b-moll” Юрія Косача. *Питання літературознавства*. 2012. Вип. 85. С. 63–70.
3. Косач Ю. Ноктюрн b-moll. *Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі*. Київ, 2003. С. 173–188.
4. Лушій С. Жанрово-стильові особливості української еміграційної прози періоду МУРу. *Слово і Час*. 2012. № 7. С. 3–17.
5. Маценка С. Інтермедіальна поетика роману, який прагне стати музикою (на матеріалі німецькомовної літератури). *Питання літературознавства*. 2012. № 86. С. 32–43.
6. Мукан А. Модерністська експериментальна проза періоду МУРу (на матеріалі творів Ю. Косача, І. Костецького та В. Петрова) : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2020. 18 с.
7. Назаревич Л. Екзистенційність як філософська та художньо-естетична домінанта української малої прози к. XIX – поч. XX ст. : автореф. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 “теорія літератури”. Тернопіль, 2008. 20 с.
8. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1997. 360 с.
9. Фрайт О. Музично-вербальна еміненість в інтерпретаційному дискурсі мистецтвознавства : дис.... д-ра миств.: спец. 26.00.01 теорія і історія культури : 26.00.01. Київ, 2021. 442 с.
10. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеологія : в 3 т. Харків : Фоліо, 1998. Т. 1. 350 с.
11. Scher S. Verbal Music in German literature. New Haver : Yale University Press, 1968. 181 p.
12. Forster E. Aspects of the Novel. Harmondsworth : Penguin Books Ltd, 1981. 205 p.
13. Wolf W. The Musicalization of Fiction. A Study in the Theory and History of Intermediality. Amsterdam-Atlanta : GA, 1999. 272 p.

References:

1. Domontovych, V. (2017) *Spraha muzyky* [Thirst for music]. Kyiv: Komora
2. Drach, I. (2012) Na perekhresty mystetstv: zhanrovi osoblyvosti “Noktiurnu b-moll” Yuriiia Kosacha [At the crossroads of arts: genre features of “Nocturne b-moll” by Yury Kosach]. *The issue of literary studies*. Vol. 85. P. 63-70.
3. Kosach, Y. (2003) *Noktiurn b-moll. Proza pro zhyttia inshykh: Yurii Kosach: teksty, interpretatsii, komentari* [Nocturne in b-moll. Prose about the lives of others: Yuriy Kosach: texts, interpretations, comments]. Kyiv.
4. Lushchii, S. (2012) Zhanrovo-stylovi osoblyvosti ukrainskoi emigratsiinoi prozy periodu MURu [Genre and stylistic features of Ukrainian emigration prose of the MUR period]. *Word and Time*. No. 7. P. 3-17.
5. Matsenka, S. (2012) Intermedialna poetyka romanu, yakyi prahne staty muzykoiu (na materialy nimetskomovnoi literatury) [Intermedial poetics of a novel that aspires to become music (on the material of German-language literature)]. *The issue of literary studies*. No. 86. P. 32-43.
6. Mukan, A. (2020) *Modernistska eksperymentalna proza periodu MURu (na materialy tvoriv Yu. Kosacha, I. Kostetskoho ta V. Petrova)* [Modernist experimental prose of the MUR period (based on the works of Y. Kosach, I. Kostetsky, and V. Petrov)]: autoref. thesis... candidate philol. sciences: 10.01.01. Kyiv.
7. Nazarevych, L. (2008) *Ekzystentsiynist yak filosofska ta khudozhno-estetychna dominanta ukrainskoi maloï prozy k. XIX – poch. XX st.* [Existentialism as a philosophical and artistic-aesthetic dominant of Ukrainian short prose of the 19th century – beginning 20th century]: autoref. thesis for obtaining sciences. candidate degree philol. Sciences: spec. 10.01.06 “theory of literature”. Ternopil.
8. Pavlychko, S. (1997) *Dyskurs modernizmu v ukrainskii literaturi* [Discourse of modernism in Ukrainian literature]. Kyiv: Lybid.
9. Frait, O. (2021) *Muzychno-verbalna eminentnist v interpretatsiynomu dyskursi mystetstvoznavstva* [Musical and verbal eminence in the interpretive discourse of art history]: thesis... doctor of arts: special. 26.00.01 theory and history of culture: 26.00.01. Kyiv.
10. Sherekh, Y. (1998) *Porohy i zaporizhzhia : Literatura. Mystetstvo. Ideolohiia* [Porogy and Zaporozhye: Literature. Art. Ideology]: in 3 volumes. V. 1. Kharkiv: Folio.
11. Scher, S. (1981) *Verbal Music in German literature*. New Haver : Yale University Press.
12. Forster, E. (1981) *Aspects of the Novel*. Harmondsworth : Penguin Books Ltd.
13. Wolf, W. (1999) *The Musicalization of Fiction. A Study in the Theory and History of Intermediality*. Amsterdam-Atlanta : GA.